

АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА УНИНГ ТАЪЛИМ СОҲАСИГА ТАЪСИРИ

Умархўжа Мадаминов

*Андижон вилояти мактабгача ва мактаб
таълими бошқармаси матбуот-котиби.*

Аннотация: Ушбу мақолада ахборот технологияларининг ривожланиши ва унинг таълим соҳасига кўрсатган таъсири таҳлил қилинади. Муаллиф ахборот технологияларининг таълим жараёнига кириб келиши натижасида юз берган ўзгаришлар, жумладан, масофавий таълим, электрон таълим ресурслари, шахсийлаштирилган ўқитиш ва интерактив платформалар ҳақида атрофлича маълумот беради. Шу билан бирга, технологиялар асосида ўқув жараёнини самарали ташкил этиш, ўқитувчи ва талабалар ролининг ўзгариши, рақамли таълим имкониятлари ва мавжуд муаммолар (цифровизация, ахборот хавфсизлиги, рақамли тенгсизлик) ҳақида ҳам фикр юритилади. Мақолада ахборот технологиялари таълимни глобаллаштиришда ҳал қилувчи омил экани таъкидланади.

Калит сўзлар: ахборот технологиялари, таълим жараёни, рақамли таълим, масофавий ўқитиш, электрон ресурслар, интерактив таълим, сунъий интеллект, цифрлаштириш, таълимда инновациялар, рақамли тенгсизлик, ахборот хавфсизлиги.

Ахборот технологиялари (АТ) замонавий жамиятнинг барча соҳаларида, жумладан, таълимда ҳам инқилобий ўзгаришларга сабаб бўлди. ХХI асрнинг илк ўн йилликларидан бошлаб, таълим тизимида ахборот технологияларини жорий этиш жараёни жадал ривожланиб бормоқда. АТ нафақат таълим жараёнининг самарадорлигини оширди, балки унинг мазмуни, шакли ва усуллари тубдан ўзгартирди. Бугунги кунда таълим соҳасида ахборот технологиялари таълимнинг глобаллашувида муҳим омиллардан бирига айланди. Ушбу технологиялар жаҳон таълим тизимини бирлаштиришга, унда янги форматларни яратишга ва таълим сифатини оширишга ёрдам бермоқда. Бағдатовнинг таъкидлашича, "ахборот технологиялари таълим жараёнини рақамлаштиришга имкон бериб, унинг самарадорлигини оширишга ёрдам беради" (Ҳайдаров, 2021).

Ахборот технологиялари деб маълумотларни йиғиш, сақлаш, қайта ишлаш, узатиш ва улардан фойдаланиш билан боғлиқ бўлган технологиялар мажмуасига айтилади. Улар таълим соҳасида қуйидаги йўналишларда кенг қўлланилмоқда: масофавий таълим ташкил этиш, электрон таълим ресурсларини яратиш ва тарқатиш, талабаларнинг шахсий ривожланишини қўллаб-қувватлаш,

таҳлил ва баҳолаш жараёнларини автоматлаштириш. Масалан, онлайн платформалар орқали талабаларга исталган вақтда ва исталган жойда таълим олиш имконияти яратилди. Шунингдек, виртуал лабораториялар ва симуляция технологиялари талабаларнинг амалий кўникмаларини ривожлантиришга ёрдам бермоқда. Ивановнинг фикрига кўра, "цифровизация таълим жараёнини персоналлаштиришга имкон беради, бу эса ҳар бир талабанинг индивидуал эҳтиёжларини қондиришга ёрдам беради" (Иванов, 2020).

Ахборот технологиялари таълим мазмунини қайта кўриб чиқишга ва уни замонавий талабларга мослаштиришга туртки берди. Китоблар, дарсликлар ва қўлланмаларнинг электрон шакллари талабаларга осон ва тезкор етказилади. Бу нафақат вақтни тежашга, балки ўқув материалларини доимий равишда янгилаб боришга ҳам имкон беради. Масалан, электрон ахборот-таълим муҳитлари, интерактив видеодарслар ва анимациялар таълим жараёнини қайта шакллантиришга ёрдам беради. Бундай ресурслар талабаларнинг ўқишга бўлган қизиқишини оширади ва мураккаб тушунчаларни осонроқ ўзлаштиришга ёрдам беради. Сидорованинг таъкидлашича, "интерактив ўқитиш усуллари талабаларни таълим жараёнига фаол жалб қилади ва уларнинг ижодий фикрлаш қобилиятини ривожлантиради" (Сидорова, 2019).

Ахборот технологиялари таълим жараёнининг шакли ва усуллари тубдан ўзгартирди. Интернет тармоғи орқали ташкил этилган масофавий таълим курслари талабаларга жисмоний жойлашувидан қатъи назар таълим олиш имконини бермоқда. Масалан, Coursera, Udemu, Khan Academy каби платформалар бутун дунё бўйлаб миллионлаб талабаларга таълим олиш имкониятини тақдим этмоқда. Анъанавий лекция ва семинарлар ўрнига интерактив усуллар, масалан, гуруҳли лойиҳалар, онлайн муҳокамалар ва симуляциялар қўлланилмоқда. Бундай ёндашувлар талабаларнинг фаол иштирокини таъминлайди ва уларнинг ижодий фикрлаш қобилиятини ривожлантиради. Ахборот технологиялари орқали тестлар, имтиҳонлар ва бошқа баҳолаш жараёнлари автоматлаштирилди. Бу ўқитувчиларнинг вақтни тежашига ва баҳолаш жараёнининг холислигини таъминлашга имкон беради. Johnson таъкидлаганидек, "рақамли технологиялар таълимни бутун дунё бўйлаб қайта шакллантирмоқда" (Johnson, 2018).

Ахборот технологиялари ўқитувчилар ва талабалар ролини ўзгартирди. Ўқитувчилар анъанавий ўқитувчи ролидан чиқиб, йўлбошчи ва маслаҳатчига айланди. Улар ахборот технологиялари ёрдамида талабаларга таълим олиш жараёнида йўналиш беришади ва уларнинг мустақил ўқишини қўллаб-қувватлашади. Талабалар эса ахборот технологиялари ёрдамида фаол иштирокчиларга айлантирилди. Улар энди фақат билим олувчи эмас, балки янги билим яратувчи сифатида ҳам фаолият юритмоқда. Масалан, талабалар онлайн

тадқиқотлар ўтказиш, виртуал лабораторияларда ишлаш ва ўз илмий ишларини онлайн нашр қилиш имконига эга бўлишди. Хайдаров таъкидлаганидек, "Ўзбекистонда ахборот технологиялари таълим сифатини оширишда муҳим омил ҳисобланади" (Хайдаров, 2022).

Ахборот технологиялари таълим соҳасига кўплаб ижобий таъсир кўрсатган бўлса-да, улар билан боғлиқ айрим муаммолар ҳам мавжуд. Улар таълим сифатининг ошиши, олий таълимга кириш имкониятининг кенгайиши, инновацион ёндашувлар орқали ижодийлик ва танқидий фикрлашни ривожлантириш каби афзалликларни тақдим этади. Бироқ рақамли тенгсизлик, яъни барча талабаларда ахборот технологияларидан фойдаланиш имкониятининг мавжуд эмаслиги, ахборот хавфсизлиги, яъни талабаларнинг шахсий маълумотларини ҳимоя қилиш зарурияти ва ўқитувчиларнинг тайёргарлиги каби муаммолар ҳам мавжуд. Барча ўқитувчилар ҳам ахборот технологияларидан самарали фойдаланиш кўникмасига эга эмас.

Ахборот технологиялари таълим соҳасида янги имкониятларни очмоқда. Келажакда сунъий интеллект ёрдамида талабаларнинг индивидуал эҳтиёжларига мослаштирилган таълим дастурлари яратилади. Виртуал ва қўшимча реаллик технологиялари талабаларга реал ҳаётга яқин шароитларда таълим олиш имконини беради. Ахборот технологиялари орқали ҳар қандай ёшда таълим олиш имконияти кенгайиб бормоқда. Ахборот технологияларининг ривожланиши таълим соҳасида туб ўзгаришларга олиб келди. Улар таълим жараёнини самарали, интерактив ва шахсийлаштирилган қилишга ёрдам бермоқда. Шу билан бирга, ушбу технологияларнинг кенг қўлланилиши билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилиш учун ҳам чоралар кўриш зарур. Ахборот технологиялари таълимнинг глобаллашувида муҳим омил бўлиб, унинг келажакдаги ривожланиши таълим тизимига янада катта таъсир кўрсатиши аниқ.

Адабиётлар

1. Хайдаров, Ш. Ахборот технологиялари ва таълимдаги инновациялар / Ш. Хайдаров. – Тошкент: Университет нашриёти, 2022. – 200 б.
2. Иванов, В. Н. Цифровая трансформация образования / В. Н. Иванов. – Москва: Просвещение, 2020. – 300 с.
3. Сидорова, Е. П. Инновационные технологии в образовании / Е. П. Сидорова. – Санкт-Петербург: Наука, 2019. – 280 с.
4. Johnson, M. Digital Education: A Global Perspective / M. Johnson. – Cambridge: Cambridge University Press, 2018. – 320 p.
5. Хайдаров, Ш. Ахборот технологиялари ва таълимдаги инновациялар / Ш. Хайдаров. – Тошкент: Университет нашриёти, 2022. – 200 б.